

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

“อุปธิ — สภาพที่ทรงไว้ซึ่งทุกข์”

คำว่า **อุปธิ** เป็นภาษาบาลีโดยตรง อ่านตามภาษาบาลีว่า อุ - ปะ - ทิ แปลว่า **สภาพที่ทรงไว้ซึ่งทุกข์** แสดงถึงความเป็นจริงของสภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย เป็นทุกข์ เพราะเมื่อเกิดแล้วก็ดับไป ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน และยังเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ประการต่างๆ ด้วย ตามข้อความจากปรมัตถทีปนี อรรถกถา สังยุตตนิกาย สคาถวรรค นันทิสุตร แสดงอุปธิ ๔ ประการ ดังนี้ คือ

“บทว่า อุปธิ ในบทว่า **อุปธิ หิ นรสูต นนฺทนา** ได้แก่ อุปธิ ๔ อย่าง คือ **กามูปธิ** อุปธิ คือ กาม ๑ **ขันธูปธิ** อุปธิ คือ ขันธ์ ๑ **กิเลสอุปธิ** อุปธิ คือ กิเลส ๑ **อภิสังขารูปธิ** อุปธิ คือ อภิสังขาร ๑”

พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง โดยละเอียดโดยประการทั้งปวง นับคำไม่ถ้วน แต่ละคำละเอียดลึกซึ้ง แสดงถึงความเป็นจริงของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้ที่ได้ฟังได้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ที่จะได้มีความเข้าใจแต่ละคำที่ทรงแสดง ด้วยความเข้าใจอย่างมั่นคงจริงๆ เป็นการศึกษาพระธรรมทีละคำ เก็บไปที่ละคำด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง ในที่สุด ความเข้าใจถูก เห็นถูกก็จะค่อยๆ เจริญขึ้น มั่นคงในความเป็นจริงของสภาพธรรมยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ ไม่ว่าจะได้ยินได้ฟังคำอะไรที่เป็นวาจาจะ (คำจริง) ก็รวมลงที่เพื่อความเข้าใจในความเป็นอนัตตาของสภาพธรรม คือ ความไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แม้แต่ อุปธิ ก็เช่นเดียวกัน จากคำนี้คำเดียว ก็แสดงถึงความเป็นจริงของสภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัยทั้งหมด

ความหมายของอุปธิ คือ สภาพธรรมที่ทรงไว้ซึ่งทุกข์ ทรงแสดงโดยนัยที่เป็นอุปธิ ๔ ได้แก่

กามูปธิ (อุปธิ คือ กาม) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งชาวโลกถือว่ากามเป็นที่อาศัยของความสุข หรือว่ากามเป็นที่อาศัยแห่งสุข เป็นชีวิตประจำวันที่แต่ละคนแสวงหา เพราะคิดว่าความสุขของตนต้องอาศัยกาม ถ้าปราศจากกาม คือ ปราศจากรูป ปราศจากเสียง ปราศจากกลิ่น ปราศจากรส ปราศจากโผฏฐัพพะที่ดีๆ แล้ว ชีวิตย่อมไม่มีสุข นี่คือความรู้สึกของชาวโลกคือเห็นว่ากามเป็นที่อาศัยแห่งสุข แต่ตามความจริงแล้ว กามเป็นที่อาศัยแห่งทุกข์ เพราะเหตุว่ากามไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ไม่ยั่งยืน ไม่มีสภาพธรรมแม้แต่อย่างเดียวที่เกิดแล้วจะไม่ดับถึงจะกล่าวอย่างนี้ตามความเป็นจริงของธรรม แต่สำหรับแต่ละคนแล้วก็ยังคงต้องการหรือแสวงหากามูปธิ อุปธิ คือ กาม อยู่นั่นเอง เพราะเหตุว่ายังไม่ประจักษ์แจ้งลักษณะที่เป็นทุกข์ของกาม คือสภาพที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

ขันธุปปี (อุปปี คือ ขันธ) ขันธก็เป็นที่ยอาศัยแห่งทุกข์ เป็นสภาพที่ทรงไว้ซึ่งทุกข์ เป็นสภาพซึ่งนำมาซึ่งทุกข์ จะเห็นได้ว่าแต่ละคนก็ยังต้องการขันธอีก คือต้องการที่จะเห็น ต้องการที่จะได้ยิน ต้องการที่จะได้กลิ่น ต้องการที่จะลิ้มรส ต้องการที่จะถูกต้องกระทบสัมผัสกับโผฏฐัพพะ ต้องการรูป ต้องการเวทนาซึ่งเป็นความรู้สึกต่าง ๆ เป็นต้น เพราะเหตุว่ายังไม่ประจักษ์ลักษณะที่เป็นทุกข์ของขันธ เพราะตามความเป็นจริงแล้วขันธทั้งหมด ไม่เที่ยง มีความแปรปรวนไป และเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ ประการต่าง ๆ

กิเลสอุปปี (อุปปี คือ กิเลส) กิเลสก็เป็นอุปปี เพราะเหตุว่ากิเลสเป็นที่ยอาศัยแห่งทุกข์ในอบาย (ภพภูมิที่ปราศจากความเจริญ) ถ้าใครยังมีโลภะ ยังมีโทสะ ยังมีโมหะ อันเป็นเหตุให้กระทำอกุศลกรรม ย่อมไม่พ้นจากอบาย เพราะเหตุว่าไม่มีใครสามารถที่จะนำไปสู่อบายได้ นอกจากกิเลส จะเห็นได้ว่าแต่ละคนมีโลภะ มีโทสะ มีโมหะ และกิเลสประการต่างๆ เพราะฉะนั้น ก็ยังมีกิเลสซึ่งเป็นที่ยอาศัยแห่งทุกข์ในอบาย ถ้าได้กระทำอกุศลกรรมเพราะโลภะ หรือเพราะโทสะ หรือเพราะโมหะก็ตาม เมื่อเป็นอกุศลกรรมแล้วย่อมสามารถที่จะทำให้ปฏิสนธิในอบายได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า กิเลสเท่านั้นที่เป็นเหตุทำให้เกิดในอบาย และทำให้ได้รับผลที่เป็นความทุกข์ ความเดือดร้อนต่างๆ มากมาย

อกิสังขารุปปี (อุปปี คือ อกิสังขาร) ได้แก่ เจตนาซึ่งเป็นกรรม เป็นที่ยอาศัยของทุกข์ในภพ เพราะเหตุว่าเจตนาที่เป็นอกุศลกรรมก็มี เจตนาที่เป็นอกุศลกรรมก็มี เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นเจตนาที่เป็นอกุศลหรืออกุศลก็เป็นอกิสังขาร คือ เป็นอุปปีที่เป็นที่ยอาศัยแห่งทุกข์ในภพ ตราบใดที่ยังมีอกุศล ย่อมให้ผลเป็นอกุศลวิบาก ทำให้เกิดในสุคติภูมิ ก็ยังไม่พ้นไปจากสังสารวัฏฏ์ ยังไม่พ้นไปจากทุกข์ได้ การเกิดเป็นมนุษย์ เป็นสุคติภูมิ ก็ยังไม่พ้นจากทุกข์ในภพ ยังจะต้องมีการเกิดอีก ยังจะต้องมีการตายอีก อยู่เรื่อยๆ หรือถึงแม้ว่าจะเกิดในสวรรค์ ก็จะต้องถึงกาลที่สิ้นสุดของการเป็นเทวดาในสวรรค์ แต่ถ้าเป็นอกุศลเจตนา ก็ทำให้เกิดในภพภูมิที่เป็นอบายภูมิ เต็มไปด้วยความทุกข์ความเดือดร้อนมากมาย และทั้งหมดนั้นยังไม่พ้นไปจากการเวียนว่ายตายเกิด ยังไม่พ้นจากทุกข์ เพราะเหตุว่ายังไม่พ้นจากอกิสังขารุปปีนั่นเอง และเจตนาอันนี้ยังเป็นกุศลบ้าง เป็นอกุศลบ้าง ตราบใดที่ยังมีกิเลสอยู่

นี่คืออุปปี ๔ โดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน หนีไม่พ้นอุปปี ๔ คือ กามุปปี ทุกวันๆ ขันธุปปี ก็ทุกขณะที่เห็น ที่ได้ยิน เป็นต้น กิเลสอุปปี เมื่อเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ก็เกิดโลภะบ้าง โทสะบ้าง นอกจากนั้นก็มีอกิสังขารุปปี เพราะเหตุว่าไม่ใช่มีแต่เฉพาะโลภะ โทสะ ยังเกิดเจตนาที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง ที่จะกระทำการที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง ทุก ๆ วันในชีวิตประจำวันไม่พ้นจากอุปปีเลย อุปปีทั้งนั้น ซึ่งก็คือทุกข์ทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับว่า สามารถที่จะพิจารณาธรรมละเอียดขึ้น เข้าใจชัดเจนขึ้น เห็นสภาพที่แท้จริงของธรรมนั้น ๆ มากขึ้น ซึ่งไม่ใช่เพียงขั้นเข้าใจ แต่ต้องประกอบกับสติสัมปชัญญะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมจนประจักษ์แจ้งในสภาพที่เป็นอุปปีนั้น ๆ ด้วย

ทั้งหมดของพระธรรมคำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ก็เพื่อความเข้าใจในสภาพธรรม
ที่มีจริง ๆ เป็นปกติในชีวิตประจำวันนั่นเอง ว่าเป็นธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่เรา
ซึ่งเหตุสำคัญที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้มีปัญญาเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังมีกำลังปรากฏในขณะนี้
ก็คือ การฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรม ด้วยความไม่ประมาท ละเอียด รอบคอบ
ไม่ผ่านไปในแต่ละคำที่ได้ยินได้ฟัง.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ.: www.dhammahomefellowship.com, โทร. ๐๘๕-๖๒๑๗๑๐๖]